

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีทรัพยากรป่าไม้อุดมสมบูรณ์ การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าอย่างต่อเนื่องในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2504 - 2551 ทำให้ประเทศไทยสูญเสียป่าไม้ไปแล้ว ประมาณ 67 ล้านไร่ หรือเฉลี่ยประมาณ 1.6 ล้านไร่ต่อปี โดยปี พ.ศ. 2504 ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าอยู่ถึงร้อยละ 53.3 ของพื้นที่ประเทศหรือประมาณ 171 ล้านไร่ ในปี พ.ศ. 2551 เหลือพื้นที่ป่า 104.7 ล้านไร่ หรือร้อยละ 32 ของพื้นที่ประเทศ (รายงานสถานการณ์ป่าไม้, 2551: ระบบออนไลน์) มีพื้นที่ที่มีสภาพทางระบบนิเวศที่สมบูรณ์เหลืออยู่ไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่หนึ่ง ที่ได้ทำการประกาศก่อนยกเลิกสัมปทานป่าไม้ อย่างไรก็ตาม ป่าไม้ส่วนใหญ่ทั้งในพื้นที่ป่าอนุรักษ์และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจที่เหลืออยู่ล้วนแล้วแต่อยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรม ไม่สมบูรณ์เหมือนสมัยก่อน

พื้นที่ป่าอนุรักษ์มีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการรักษาเสถียรภาพเชิงนิเวศวิทยาและการอนุรักษ์ความหลากหลายด้านชีววิทยา แต่การประกาศพื้นที่อนุรักษ์ โดยเฉพาะอุทยานแห่งชาติได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนที่เคยอาศัยในพื้นที่ เนื่องจากไม่สามารถเข้าใช้ประโยชน์ทรัพยากรในอุทยานแห่งชาติได้ อย่างไรก็ดี กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ได้พยายามเสริมสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและบริหารจัดการป่าไม้ เพื่อให้สามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ได้ในแนวทางการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน ลดความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชน ให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการดูแลและบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติบางส่วน และให้ชุมชนสามารถอยู่อาศัยและทำกินได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ซึ่งรัฐก็ได้มีความพยายามในการใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรมเพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนา “ป่าเพื่อเศรษฐกิจ” เกิดขึ้น แต่นโยบายดังกล่าวได้รับการวิพากษ์อย่างกว้างขวางเนื่องจากเป็นนโยบายที่สนับสนุนให้ภาคเอกชนเข้ามาทำประโยชน์จากพื้นที่ป่าของรัฐในการปลูกไม้เศรษฐกิจโตเร็ว ถึงกระนั้นประชาชนในชนบทส่วนใหญ่ก็ไม่สามารถเข้าถึงกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม (กิตติชัย รัตนะ, 2551: 23 -25)

อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีแหล่งต้นน้ำที่สำคัญที่เป็นแหล่งกำเนิดของสายน้ำปิง เนื่องจากสภาพทางภูมิประเทศและความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ ที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของชุมชนหลากหลายหมู่บ้านมานานนับร้อยปี การใช้ชีวิตโดยอิงทรัพยากรธรรมชาติของชาวบ้าน การเพิ่มจำนวนประชากรในหมู่บ้านทำให้มีการเบียดเบียนทรัพยากรป่าไม้มากขึ้น เพื่อการดำรงชีวิตและการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ทำให้ความหนาแน่นของป่าลดลงซึ่งส่งผลกระทบต่อประชาชนโดยตรง (ศุภัทธา ผลเพิ่ม, 2551) ในปี พ.ศ.2536 มีผู้นำหมู่บ้านในอำเภอเชียงดาว จำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านเมืองนะ บ้านนาหวาย บ้านน้ำรู บ้านหนองแหม ได้สังเกตเห็นว่าหากมีการใช้ไม้จากป่ามากขึ้นจะทำให้ป่าไม้ลดลง แหล่งอาหารที่สำคัญจะลดลงและเกิดสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปในทางลบมากขึ้น จึงเริ่มมีความคิดในการจัดการดูแลอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยเริ่มจากหมู่บ้านของตนเองแล้วขยายออกไปเป็นเครือข่ายป่าชุมชน ในปี พ.ศ. 2541 ได้จัดตั้งเครือข่ายป่าชุมชนต้นน้ำแม่ปิงอำเภอเชียงดาว ประกอบด้วยชุมชนที่มีการจัดการป่าชุมชนอย่างเป็นทางการจำนวน 17 ป่าชุมชน ซึ่งเป็นการจัดการป่าบนพื้นฐานความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามวัฒนธรรมและจารีตประเพณีของแต่ละท้องถิ่น (อัจฉรา รัศยุติธรรม, 2550: 7)

บ้านหัวทุ่ง อยู่ในพื้นที่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว ในความดูแลของหน่วยรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นเขตพื้นที่อนุรักษ์ กำกับดูแลโดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีพื้นที่กว่า 8,000 ไร่ เป็นแหล่งรวมความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งป่าไม้ พันธุ์พืชป่า สัตว์ป่านานาชนิด และสมุนไพรจำนวนมาก เมื่อในปี พ.ศ.2516 ผืนป่าแห่งนี้ผ่านยุคการอนุญาตให้มีการสัมปทานไม้สักของชาวอังกฤษ สมัยนั้นไม่มีค่าถูกตัดและลักลอบออกมาล่องตามลำน้ำแม่ปิงสู่เชียงใหม่ การอนุญาตให้มาทำไม้ในครั้งนั้นเป็นเหตุทำให้ป่าไม้บริเวณป่าดอยเชียงดาวตลอดจนป่าบ้านหัวทุ่ง ถูกตัดฟัน โคนล้มและถูกบุกรุกแผ้วถางลงไปมากทั้งที่ถูกต้องและไม่ถูกต้อง จนทำให้ป่าเสื่อมโทรม เกิดปัญหาขาดแคลนน้ำในการอุปโภค บริโภคและน้ำที่ใช้ในการเกษตร จึงทำให้ชาวบ้านเกิดความตระหนักและรู้สึกสำนึกถึงทรัพยากรป่าไม้ และชาวบ้านก็ไม่อยากเห็นป่าในชุมชนของตนเองถูกทำลายซ้ำอีกแบบที่เคยมีมาในอดีต หลังจากที่มีการตั้งหมู่บ้านขึ้นอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2540 มีจำนวนครัวเรือน 130 ครัวเรือน โดยมี นายตีบ ศรีบุญยัง ผู้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้น เป็นผู้ริเริ่มจุดประกายสร้างการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมหาทางออกในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนบ้านหัวทุ่ง โดยการจัดเวทีประชุมชาวบ้านแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในเรื่องการจัดการดูแลป่า ในครั้งนั้นมีทั้งชาวบ้านที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย โดยที่คนไม่เห็นด้วยจะมองเรื่องการไม่สามารถใช้ประโยชน์จากป่าได้ แต่ด้วยความมุ่งมั่นของผู้ใหญ่บ้านทำให้เกิดการชักชวนสร้างแนวร่วมการทำงานรุ่นแรกได้กว่า 40 ครัวเรือน จนชาวบ้านบางส่วน ได้มองเห็นความสำคัญของการ

จัดการป่าชุมชนและมีความต้องการที่จะจัดการป่าชุมชนในหมู่บ้านหัวทุ่งให้เป็นรูปธรรม (อินทราวิทย์สมบุญ, 2552)

ขณะเดียวกันก็ได้มีการจัดตั้งป่าชุมชนบ้านหัวทุ่งในปี พ.ศ.2540 ได้มีเจ้าหน้าที่จากหลายหน่วยงาน อาทิ เจ้าหน้าที่จากกรมป่าไม้ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า มูลนิธิวิจัยเอเอ็มซีเอเพื่อการพัฒนาภาคเหนือ เข้ามาให้ความรู้เรื่องการจัดการป่า และความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับป่าไม้แก่ชาวบ้าน โดยให้ชาวบ้านเป็นผู้ออกแบบ กำหนดกฎระเบียบ กติกาในการดูแลรักษาป่าด้วยตนเอง ได้มีการประชุมชาวบ้านเพื่อจัดทำกฎระเบียบ โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบในชุมชนเอง มีการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารป่าชุมชน มีการกำหนดขอบเขตแนวเขตพื้นที่ป่าทั้งในส่วนของเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์และป่าใช้สอย อีกทั้งชุมชนยังได้ร่วมกันกำหนดกฎระเบียบในพื้นที่ป่าอนุรักษ์โดยห้ามกระทำการใดๆ อันก่อให้เกิดความเสียหายในพื้นที่ป่าอนุรักษ์โดยเด็ดขาด รวมไปถึงร่วมกันกำหนดกฎระเบียบในพื้นที่ป่าใช้สอยโดยให้ใช้ประโยชน์ได้ในขอบเขตที่จำกัดโดยที่ไม่ทำให้สภาพป่าเสียหายซึ่งจำกัดให้เฉพาะบุคคลภายในหมู่บ้านใช้ประโยชน์ในการอุปโภคบริโภคเท่านั้น และร่วมกันกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบป่าชุมชน โดยผู้ทำความผิดจะถูกปรับตามอัตราที่กำหนดและยึดของกลางเป็นของส่วนรวม ในกรณีที่คณะกรรมการทำผิดกฎจะถูกปรับเป็น 2 เท่าต่อความผิดนั้นๆ สำหรับของกลางและเงินค่าปรับนั้น จะนำเข้ากองทุนพัฒนาหมู่บ้านและป่าชุมชนเพื่อใช้ในการทำกิจกรรมร่วมกันภายในชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำกิจกรรมร่วมกันในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชน ชาวบ้านได้ร่วมกันทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี เช่น ทำแนวกันไฟ ออกสำรวจป่า ร่วมกันปลูกป่าเพื่อฟื้นฟูพื้นที่เสื่อมโทรมในวันสำคัญต่างๆ อย่างน้อยปีละ 3 - 4 ครั้ง และมีการนำเอาภูมิปัญญาความเชื่อมาจัดการในการดูแลป่าควบคู่ไปกับกฎระเบียบ เช่น พิธีบวชป่า พิธีสืบชะตาป่า พิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ (ต้นน้ำ) รวมไปถึงการจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติในป่าชุมชน จัดทำป้ายแสดงพรรณพืชพันธุ์ไม้ที่สำคัญ ซึ่งจัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สิ่งต่างๆ ในชุมชน

ต่อมาในปี พ.ศ.2547 ได้มีการจัดตั้งกลุ่มแม่หญิงฮักถิ่น มีสมาชิกกลุ่มจำนวน 49 คน โดยนางหล้า ศรีบุญยัง เป็นประธานกลุ่มแม่หญิงฮักถิ่น ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของฐานทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งชาวบ้านได้อาศัยป่าในการใช้ประโยชน์ต่างๆ มากมายทั้งหาอาหาร หาสมุนไพร ทำให้เกิดจิตสำนึกในการรักษาป่าและหาหนทางฟื้นฟูป่าในรูปแบบต่างๆ จึงได้ร่วมกันทำกิจกรรมในการสำรวจผลผลิตที่ได้จากป่าชุมชน กลุ่มแม่หญิงฮักถิ่นจึงได้มีแนวคิดในดึงเยาวชนเข้ามาร่วมด้วย โดยเสริมสร้างปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนรู้จักคุณค่าของป่า ให้เข้าใจสังคมชนบทมากขึ้น รู้ถึงวิธีการเอาตัวรอดในป่า ให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืชผักที่มีอยู่ในป่าชุมชน

ว่าพืชผักชนิดไหนมีประโยชน์อย่างไรบ้าง พืชชนิดใดเป็นยา พืชชนิดใดที่มีพิษ โดยให้เยาวชนเข้ามาเรียนรู้ในช่วงวันเสาร์ และวันอาทิตย์ เพื่อสร้างความตระหนักและมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

หลังจากนั้นผู้นำชุมชนบ้านหัวทุ่ง ประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการบริหารป่าชุมชน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานกลุ่มแม่หญิงชักถัก และปราชญ์ชาวบ้าน ได้ร่วมกันสร้างแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยใช้ป่าชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ ก่อให้เกิดการถ่ายทอดความรู้สู่เยาวชนเพื่อให้เกิดความซึมซับและก่อให้เกิดจิตสำนึกในการรักถิ่นฐาน และเข้าใจถึงธรรมชาติและส่งเสริมให้ประกอบอาชีพภายในท้องถิ่น ซึ่งผู้นำชุมชนร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านจะเป็นผู้ดำเนินการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เยาวชนและบุคคลภายนอกที่สนใจ โดยมีฐานการเรียนรู้ที่มุ่งถ่ายทอดเรื่องราวของการจัดการป่าชุมชนบ้านหัวทุ่ง ซึ่งได้กำหนดหลักสูตรการเรียนรู้บ้านหัวทุ่งจำนวน 4 หลักสูตร ซึ่งการถ่ายทอดความรู้ของผู้นำชุมชนในแต่ละฐานความรู้จะอาศัยประสบการณ์จากการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนในอดีตที่ผ่านมา โดยอาศัยสื่อต่างๆ เข้ามาเป็นตัวช่วยในการถ่ายทอดความรู้ เช่น ภาพถ่าย สื่อวีดิทัศน์ เป็นต้น

การถ่ายทอดความรู้เรื่องการใช้สมุนไพร โดยมีปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้เรื่องสมุนไพรมาเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้แก่เยาวชน เน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้สอนให้เยาวชนรู้จักสมุนไพร สรรพคุณของสมุนไพรแต่ละชนิดที่มีอยู่ในป่าชุมชน นอกจากนั้นได้ให้เยาวชนเข้าไปศึกษาพืชสมุนไพรที่สามารถหาได้จากป่าชุมชนของบ้านหัวทุ่งด้วยตนเองในสถานที่จริง ส่วนการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการป่าไม้ เช่น การทำพิธีบวงสรวง การทำพิธีสืบชะตาป่า การทำพิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ ผู้นำชุมชนจะเป็นผู้กระตุ้นให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอันมุ่งให้เกิดการเรียนรู้จากพิธีกรรมต่างๆ โดยมีการปลูกฝังจิตสำนึกแก่เด็กและเยาวชนในการรักษาดูแลป่า ขณะเดียวกันก็ปลูกฝังวัฒนธรรม ความเชื่อประเพณีที่ดีงามด้วย อีกทั้งผู้นำชุมชนยังได้สร้างองค์ความรู้เรื่องการจัดการ ไร่บงในป่าเศรษฐกิจ ในโครงการส่งเสริมอาชีพเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของชุมชนบ้านหัวทุ่ง โดยถ่ายทอดให้เห็นถึงแบบอย่างของการบริหารจัดการภายในหมู่บ้านในการจัดการทรัพยากรในป่าไร่เศรษฐกิจ ที่สามารถผันแปรวัตถุดิบจากป่าชุมชนให้มาเป็นรายได้เสริมในครัวเรือน และสามารถนำผลผลิตจากป่ามาใช้ประโยชน์ภายในชุมชน

นอกจากหลักสูตรการเรียนรู้ที่ผู้นำชุมชนได้ร่วมกันถ่ายทอดความรู้สู่เยาวชนแล้ว ยังได้ปลูกฝังการมีส่วนร่วม โดยให้เยาวชนร่วมทำกิจกรรมกับคนในชุมชน เช่น ส่งเสริมให้เข้าร่วมกิจกรรมปลูกป่า การสนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรมสำรวจป่า การให้เข้าร่วมกิจกรรมทำแนวกันไฟ รวมไปถึงการเข้าร่วมกิจกรรมในงานประเพณีต่างๆ เช่น กิจกรรมรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ กิจกรรมในงานปอยหลวง กิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระในช่วงเข้าพรรษา และส่งเสริมให้เข้าร่วมกิจกรรมของ

องค์กรชุมชนอื่นอย่างสม่ำเสมอ เช่น การสนับสนุนการเข้าร่วมกิจกรรม ของโครงการจัดการลุ่มน้ำปึงตอนบน ซึ่งเป็นองค์กรที่หนุนเสริมเครื่องมือในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ชุมชน โดยจุดประกายให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมโดยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การศึกษาเรียนรู้ต่างพื้นที่ที่ทำให้ชาวบ้านเกิดพลังความคิดมองเห็นความสำเร็จจากพื้นที่อื่นแล้วอยากกลับไปพัฒนาชุมชนของตัวเอง การระดมความคิดเพื่อสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน (ผืนป่าชุมชนบ้านหัวทุ่ง, 2552: ระบบออนไลน์)

การจัดการป่าชุมชนบ้านหัวทุ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าการจัดการป่าไม้โดยชุมชนเกิดผลสำเร็จในระดับหนึ่ง ซึ่งมีการรวมกลุ่มกันในการจัดการทรัพยากรในป่าชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมโดยการนำของผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนสามารถจัดการและพัฒนาป่าชุมชนได้อย่างยั่งยืนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจสังคม รวมทั้งการจัดการความรู้สู่เยาวชนคนรุ่นใหม่ให้มีจิตสำนึกรักถิ่นฐาน เข้าใจถึงธรรมชาติ โดยสร้างป่าชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งผู้นำชุมชนมีความคาดหวังให้เยาวชนในชุมชนสามารถจัดการป่าชุมชนบ้านหัวทุ่งสืบต่อไปได้ในอนาคต จึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษา ถึงบทบาทของผู้นำชุมชนในการจัดการเรียนรู้ให้กับเยาวชนในการจัดการป่าชุมชนได้เพียงใด มีวิธีการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนให้กับเยาวชนได้อย่างไร โดยมุ่งศึกษาถึงกระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ในชุมชน เพื่อนำผลการศึกษานี้เป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับกลุ่มอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน จะได้นำไปศึกษาเพื่อเป็นแบบอย่างหรือแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ การถ่ายทอดความรู้ในชุมชนและพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1.2.1 เพื่อศึกษาบทบาทของผู้นำชุมชนในกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าชุมชนบ้านหัวทุ่ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
- 1.2.2 เพื่อศึกษาวิธีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับเยาวชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านหัวทุ่ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

1.3 คำถามงานวิจัย

- 1.3.1 ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการจัดการเรียนรู้เรื่องการจัดการป่าชุมชนให้กับเยาวชนเพียงใด
- 1.3.2 ผู้นำชุมชนมีวิธีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการป่าชุมชนให้กับเยาวชนอย่างไร

1.3.3 เยาวชนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เรื่องการจัดการป่าชุมชนเพียงใด

1.4 ประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษา

1.4.1 ทำให้ทราบแนวทางในการสนับสนุนบทบาทของผู้นำชุมชนในกระบวนการเรียนรู้เพื่อจัดการป่าชุมชน

1.4.2 เพื่อเป็นข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าสำหรับผู้สนใจ

1.5 ขอบเขตการศึกษา

1.5.1 ขอบเขตพื้นที่การศึกษา

บ้านหัวทุ่ง ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

1.5.2 ขอบเขตประชากร

ในการศึกษาคั้งนี้ศึกษาสมาชิกหมู่บ้านที่เป็นผู้นำชุมชนบ้านหัวทุ่ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการบริหารป่าชุมชน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานกลุ่มแม่หมืองแม่ฝ้าย ปราชญ์ชาวบ้าน ประธานกลุ่มแม่หญิงอีกถิ่น ประธานกลุ่มเยาวชน และตัวแทนเยาวชน รวมจำนวน 15 คน

1.5.3 ขอบเขตของเนื้อหา

การศึกษาคั้งนี้เป็นการศึกษาถึงบทบาทของผู้นำชุมชนในการจัดการเรียนรู้ให้กับเยาวชนในการจัดการป่าชุมชนและวิธีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนให้กับเยาวชน ของผู้นำชุมชนในหมู่บ้านหัวทุ่ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ สามารถแบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ

1. บริบทพื้นที่การศึกษา

1.1 ประวัติการก่อตั้งชุมชน

1.2 ลักษณะทางกายภาพ

1.3 ลักษณะทางภูมิประเทศ

1.4 ลักษณะของชุมชน

1.5 ลักษณะทางสังคม

1.6 ลักษณะทางวัฒนธรรม

1.7 กลุ่มกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน

2. ศึกษาถึงบทบาทของผู้นำชุมชนในกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าชุมชน

ประกอบด้วย

- 2.1 ประสบการณ์ในการจัดการป่าชุมชนของผู้นำชุมชน
 - 2.2 ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้นำชุมชนมาใช้ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าชุมชน
 - 2.3 ความคิดริเริ่มของผู้นำชุมชนในกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าชุมชน
 - 2.4 ความกระตือรือร้นของผู้นำชุมชนต่อการจัดการป่าชุมชนรวมถึงกระบวนการเรียนรู้การจัดการป่าชุมชน
 - 2.5 วิธีการติดต่อสื่อสารของผู้นำชุมชนกับคนในชุมชนและนอกชุมชน
3. ศึกษาถึงวิธีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการป่าชุมชนให้กับเยาวชน ประกอบด้วย
- 3.1 วิธีการถ่ายทอดความรู้ในการจัดการป่าชุมชนของผู้นำชุมชนให้กับเยาวชน
 - 3.2 การมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาความรู้และการถ่ายทอดความรู้ให้กับเยาวชน
 - 3.3 การมีส่วนร่วมในการสร้างแหล่งเรียนรู้ที่ใช้เรียนรู้เรื่องการจัดการป่าชุมชน
 - 3.4 การสร้างกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนและการกระตุ้นให้เยาวชนเข้าร่วมทำกิจกรรมของชุมชน
4. ศึกษาถึงการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เรื่องการจัดการป่าชุมชนของเยาวชน ประกอบด้วย
- 4.1 จำนวนกิจกรรมที่เยาวชนมีความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการจัดการป่าชุมชน
 - 4.2 จำนวนเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการจัดการป่าชุมชน
 - 4.3 ระดับความสนใจของเยาวชนในการมีส่วนร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการจัดการป่าชุมชน

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

ผู้นำชุมชน หมายถึง ผู้นำชุมชนในระดับหมู่บ้าน อาจเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ โดยผู้นำที่เป็นทางการจะเป็นผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งจากหน่วยงานราชการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนผู้นำที่ไม่เป็นทางการจะเป็นผู้นำที่มีบทบาทในด้านต่างๆ ของหมู่บ้าน เช่น ประธานป่าชุมชน คณะกรรมการป่าชุมชน ประธานกลุ่มแม่บ้าน ประธานกลุ่มเยาวชน เป็นต้น รวมไปถึง อดีตผู้นำหมู่บ้านที่เคยมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนด้วย

กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง วิธีการที่ผู้นำชุมชนบ้านหัวทุ่งทำให้เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมได้รับประสบการณ์ใหม่ที่มีผลให้เกิดการเรียนรู้ เช่น การถ่ายทอดความรู้โดยการเล่าถึงประสบการณ์ที่ผ่านมา การสอนให้รู้จักกับพันธุ์พืช พันธุ์ไม้ การใช้สมุนไพร รวมไปถึงการส่งเสริมให้เข้าร่วมกิจกรรมในการจัดการป่าชุมชน และการส่งเสริมให้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน

ป่าชุมชน หมายถึง พื้นที่ป่าที่เป็นของส่วนรวมทั้งในส่วนของป่าอนุรักษ์ และป่าใช้สอย ที่ชาวบ้านบ้านหัวทุ่ง ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ได้ร่วมกันกำหนดและมีสิทธิในการดูแลรักษา และใช้ประโยชน์ร่วมกัน

การจัดการป่าชุมชน หมายถึง วิธีดำเนินกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับป่าของชุมชนของบ้านหัวทุ่ง เพื่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากป่า ตามกฎระเบียบ และวิธีการที่ชุมชนบ้านหัวทุ่งกำหนดขึ้นรวมถึง การกำหนดกติกาในการดูแลรักษาป่าด้วยตัวเอง

ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ของชาวบ้านบ้านหัวทุ่งที่เกิดจากประสบการณ์ เรียนรู้เป็นระยะเวลานาน และถ่ายทอดกันต่อๆ กันมา ในเรื่องการจัดการป่าโดยอาศัยความเชื่อผ่านทางพิธีกรรม เช่น พิธีบวชป่า พิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ เป็นต้น รวมไปถึงองค์ความรู้ในเรื่องของการใช้สมุนไพรธรรมชาติที่มีอยู่ในป่าชุมชนด้วย

ความคิดริเริ่ม หมายถึง ความคิดริเริ่มของผู้นำชุมชนบ้านหัวทุ่งในการดึงเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน รวมไปถึงกิจกรรมในการจัดการป่าชุมชน โดยมุ่งหวังให้เยาวชนเป็นผู้สืบทอดกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนบ้านหัวทุ่งต่อไปในอนาคต

ความกระตือรือร้น หมายถึง ความความมุ่งมั่นในการจัดการป่าชุมชนของผู้นำชุมชนบ้านหัวทุ่งในการจัดการป่าชุมชน โดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคของผู้นำชุมชนบ้านหัวทุ่ง

แหล่งเรียนรู้ หมายถึง สถานที่ที่ใช้เป็นเส้นทางศึกษาธรรมชาติในบริเวณป่าชุมชนบ้านหัวทุ่ง มีลักษณะเป็นห้องเรียนกลางแจ้ง เป็นสถานที่ที่แสดงถึงชนิดพันธุ์พืช พันธุ์ไม้ที่เป็นตำนาน ก่อเกิดการจัดการป่าสมุนไพรนานาชนิด และผลผลิตต่างๆ ที่ได้จากป่าชุมชน

เนื้อหาความรู้ หมายถึง หลักสูตรการเรียนรู้บ้านหัวทุ่งที่ผู้นำเป็นผู้กำหนดเนื้อหาในการถ่ายทอดความรู้ในกระบวนการจัดการป่าชุมชน จำนวน 4 หลักสูตร

กิจกรรม หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้มีการดำเนินงานร่วมกันของชาวบ้านและเยาวชน ภายในหมู่บ้านหัวทุ่ง เช่น การทำแนวกันไฟ การสำรวจป่า การปลูกป่า การทำพิธีบวช พิธีสืบชะตาป่า พิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ เป็นต้น